

Червоненко Катерина Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи

Хортицької національної академії, Запоріжжя, Україна

E-mail: kschervonenko@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6749-2167>

Researcher ID: GNP-2778-2022

**Психосоціальна підтримка сімей, які виховують дітей з інвалідністю,
у роботі соціального працівника**

Стаття присвячена проблемі психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю. На основі аналізу українського та зарубіжного досвіду розкрито теоретичні аспекти досліджуваної проблеми. Мета дослідження – визначити й проаналізувати напрями психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, у контексті практичної роботи соціального працівника. Для досягнення мети використано методи аналізу, узагальнення й систематизації. У статті розглянуто нормативно-правові аспекти забезпечення прав сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Окреслено специфічні проблеми таких сімей (фінансові, медичні, психологічні, освітні, соціальні, інформаційного забезпечення, проблема бар'єрності), їхні особливості (переживання «кризи діагнозу», видозміна сімейних функцій, соціальна ізоляція, переорієнтація взаємин, обмеження кола родинної підтримки, фокусування на особливостях нозології дитини тощо). Представлено систему принципів, на яких ґрунтується професійна взаємодія фахівців і членів родини в процесі їх психосоціальної підтримки (індивідуалізація, комплексність впливів, системність, співпраця й партнерство, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, раннє втручання, фокусування на ресурсах, безперервність). Детально схарактеризовано основні напрями її реалізації в практичній роботі соціального працівника, що працює з таким типом сімей (психоедукація, інформаційно-консультативна та психоемоційна підтримка, соціально-психологічне консультування, підвищення батьківської компетентності, соціальна інтеграція й активізація ресурсів громади, кризове втручання, забезпечення тимчасового відпочинку батьків). Визначено, що психосоціальна підтримка сімей, які виховують дітей з інвалідністю, є важливим аспектом роботи соціальних працівників і передбачає інтеграцію психологічних і соціальних заходів, спрямованих на зміцнення адаптаційного потенціалу родини, покращення її функціонування й підвищення якості життя, а ефективність реалізації визначених напрямів забезпечується комплексністю й системністю їх упровадження.

Ключові слова: психосоціальна підтримка, дитина з інвалідністю, сім'я, яка виховує дитину з інвалідністю, соціальні працівники.

Вступ. Відповідно до даних Національної соціальної сервісної служби України, представлених у Звіті про надання державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, станом на 01.01.2025 в Україні налічується 181631 дитина з інвалідністю. З огляду на тенденцію показників, наведених у щорічних звітах Державної служби статистики, що ґрунтуються на даних Міністерства охорони здоров'я, в Україні щороку збільшується кількість дітей з інвалідністю приблизно на 13–16 тис. осіб (Соціальний захист населення України, 2022). Постійне зростання цього показника зумовлено різноманітними причинами: низьким рівнем здоров'я та неправильним способом життя батьків, шкідливими умовами їхньої праці, погіршенням екологічної ситуації, недоліками медико-соціального обслуговування (складність доступу до послуг, несвоєчасність ранньої діагностики, недостатність реабілітаційних закладів і фахівців тощо), травмами (фізичними та психологічними), у тому числі зумовленими активними бойовими діями, що стають безпосередніми причинами інвалідності або поглиблюють уже наявні проблеми зі здоров'ям дітей тощо.

Ураховуючи вищезазначене, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю в Україні, потребують не тільки фінансової допомоги й різноманітних соціальних послуг, а й кваліфікованої психосоціальної підтримки соціальних працівників, орієнтованої на всебічний розвиток дитини з інвалідністю, підвищення добробуту всієї родини, оптимізації процесу її соціальної інтеграції в суспільство.

Різноманітні аспекти проблеми теорії і практики соціальної роботи із сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю, були предметом наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних дослідників. Характеристика проблем сімей, які виховують дітей з інвалідністю, представлена в роботах О. Ворошук, Л. Габорака (2007), О. Оксенюк (2018), Т. Соловйової (2018) та інших. Особливості практичної соціальної та соціально-педагогічної роботи із сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами, розглянуто в дослідженнях О. Закусило, Н. Ольхової-Марчук (2009), О. Ворошук, Л. Габорака (2007), А. Капської (2012); конкретні технології соціальної роботи в школі з такими сім'ями досліджувала О. Бойко (2020); специфіку соціально-педагогічної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю представлено Т. Алексеєнко (2017); проблемам соціального супроводу сімей дітей з інвалідністю, надання їм різноманітних соціальних послуг і підтримки присвячено наукові розвідки О. Оксенюк (2018), Т. Спіріної (2023) та інших.

Різним аспектам досліджуваної нами проблеми присвячено наукові доробки зарубіжних учених. Визначення факторів, що впливають на якість життя батьків, які виховують дітей з інвалідністю, представлено в роботі K. Molnárová Letovancová, M. Slaná (2022). S. Tétreault, S. Blais-Michaud, P. M. Deschênes, P. Beaupré, H. Gascon, N. Boucher, M. Carrière (2012) провели ґрунтовне дослідження щодо типів підтримки сімей з дітьми з інвалідністю: власне підтримка, перепочинок, догляд та екстрена допомога. I. Vanderpuye, M.-P. Okai, D. Miezah, M.P. Oropku, G.E. Mensah (2025) виокремлюють формальний (від держави – грошова допомога, доступ до освіти, медицини, реабілітаційних послуг) і неформальний (від громади – увага, емоційна підтримка, тимчасовий догляд, подарунки) характер підтримки сімей з дітьми з інвалідністю. Важливими результатами їхнього дослідження стала рекомендація створення спеціалізованих консультаційних служб і розроблення освітніх програм для батьків дітей з інвалідністю, які б полегшили їхнє життя й сприяли доступності послуг для них. Про важливість формальної й неформальної («природної») підтримки особам з інвалідністю та їхнім сім'ям і їх паралельне впровадження задля оптимізації процесів інтеграції осіб з інвалідністю в життя громади наголошено в результатах дослідження R.P. Nuri, C. Piccone, N. Gaurav, D. Thomson, R. Pauls, L. Perry, H.M. Aldersey (2025), де також увагу зосереджено на потребі збільшувати пряме фінансування осіб з інвалідністю. Водночас актуальним залишається визначення напрямів психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, у контексті практичної роботи соціального працівника.

Мета та завдання дослідження. Мета – визначити й проаналізувати напрями психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, у контексті практичної роботи соціального працівника.

Завдання дослідження: окреслити специфічні проблеми й особливості сімей, які виховують дітей з інвалідністю; сформулювати систему принципів ефективної взаємодії фахівців з родинами таких дітей; визначити й розкрити зміст напрямів психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, у контексті практичної роботи соціального працівника.

Матеріали та методи дослідження – аналіз наукової літератури з проблеми психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю; узагальнення й систематизація результатів теоретичної розвідки.

Результати дослідження. В Україні терміни «особа з інвалідністю» й «дитина з інвалідністю» офіційно прийняті та затверджені на державному рівні із січня 2018 року, відповідно до положень Концепції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 рік), ратифікованої Україною у грудні 2009 року. Це спричинило низку уточнень і змін вітчизняного законодавства у сфері захисту прав людей з інвалідністю, у тому числі зумовлених змінами парадигм соціального ставлення до них, від традиційної (патерналізм) до посттрадиційної (інтеграції в соціальне середовище).

За твердженням Т. Алексеєнко (2017), у практиці соціальної роботи в Україні ставлення до інвалідності трансформується ґрунтуючись на британській та американській моделях інвалідності. Так, британська (матеріалістична) модель лежить в основі впровадження ідеї деінституалізації у сфері захисту прав і забезпечення найкращих інтересів дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю, що зосереджує увагу на переорієнтацію обслуговування й підтримки цієї категорії клієнтів з інституційних соціальних закладів на безпосереднє місце їх проживання. Американська (соціально-політична, політико-правова, соціально-правова) модель акцентує увагу на правах і рівності осіб з інвалідністю й забезпечення відповідних умов (Алексеєнко, 2017: 45).

Законом України «Про охорону дитинства» (2001) гарантована рівність умов розвитку особистості для повноцінного життя з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів дітей з інвалідністю, а також наголошено на їхньому праві отримувати спеціалізовані види допомоги, освіти й соціальне забезпечення. Провідне місце в реабілітаційних процесах і створенні гармонійного середовища розвитку дітей з інвалідністю посідають не лише агенти державної соціальної політики (фахівці соціальної сфери), а й безпосередньо сім'ї таких дітей, які потребують системної та комплексної підтримки й захисту з боку

державних інституцій і соціальної спільноти, оскільки постійно стикаються з викликами, зумовленими специфічними для їхньої родини проблемами:

- фінансовими – недостатня матеріальна забезпеченість сім'ї, унаслідок необхідності постійного фізичного супроводу/догляду з боку одного з батьків, що унеможливує його здатність працювати (або зумовлює потребу перейти на неповний робочий день, що скорочує дохід); витрати на лікування та реабілітацію не завжди покриваються державою; необхідність у придбанні додаткових (спеціальних) меблів, пристроїв/обладнання для побуту, потреба в переобладнанні житла (або перебудові); потреба в додаткових транспортних витратах, спеціальному харчуванні, засобах гігієни тощо;

- медичними – недостатня якість і кількість медичних послуг, пов'язаних із доглядом, лікуванням, реабілітацією та розвитком компенсаторних функцій організму дитини; недостатній розвиток і доступність послуги раннього втручання; нестача кваліфікованих фахівців (постійні черги); потреба в періодичному контролі стану здоров'я тощо;

- психологічними – постійне нервово перевантаження, хронічний стрес, депресія, тривожні розлади батьків; невизначеність щодо майбутнього дитини; відчуття «покинутості», провини, самотності; надмірна відповідальність за хвору дитину; конфлікти й непорозуміння між подружжям (розрив стосунків); неадекватна реакція на рекомендації фахівців;

- освітніми – недостатній розвиток і доступність освітніх закладів для дітей з інвалідністю; недостатність інклюзивних класів; віддаленість спеціальних закладів; брак кваліфікованих фахівців;

- соціальними – обмеження соціальних контактів і комунікації, соціальна ізоляція родини; нерозуміння проблем і потреб сім'ї з боку соціального оточення; недостатня адаптація середовища (громадського, культурного, освітнього) до потреб дитини з інвалідністю; упередженість і стереотипність у ставленні до дітей з інвалідністю;

- інформаційного забезпечення – часто батьки залишаються «сам на сам» із проблемою або вишукують «поради від Google та «ШІ» щодо спеціалізованої медичної, соціально-правової, освітньої допомоги, реабілітаційних можливостей і соціальних послуг як від державного, так і недержавного сектору;

- проблемою бар'єрності – наявність перешкод, які обмежують доступ дітей з інвалідністю до різних сфер життя тощо.

Серед особливостей сімей, які виховують дитину з інвалідністю, характерними є переживання «кризи діагнозу» (потрясіння батьків, стрес, депресія, примирення); видозміна сімейних функцій, поява нових: корекційних і реабілітаційних; соціальна ізоляція сім'ї; переорієнтація взаємин між батьками й дитиною з інвалідністю (гіперопіка або емоційне відкидання); обмеження кола родинної підтримки сім'ї; специфіка способу життя, детермінована нозологією дитини (Соловйова, 2018: 420–422).

К. Molnárová Letovancová, M. Slaná (2022), досліджуючи фактори, що негативно впливають на життя батьків, які виховують дітей з інвалідністю, визначили, що зниження показників якості їхнього життя спостерігаються у сферах «виховання дітей», «сімейна взаємодія» й, особливо, «емоційне благополуччя». Дослідниці доходять висновку, що підтримка є вкрай важливою для них і має бути зосереджена, по-перше, на підвищенні батьківської компетентності щодо догляду за дитиною з інвалідністю та її гармонійного розвитку, а по-друге, на їх емоційній підтримці, спрямованій на зменшення стресу й психологічного навантаження, що може бути реалізовано через організацію комплексного довгострокового супроводу командою фахівців.

Командний підхід у роботі з сім'ями дітей з інвалідністю є надзвичайно важливим, оскільки жоден окремих фахівець не може повністю забезпечити всі потреби родини. У такій команді соціальний працівник може забезпечувати не лише координацію та організацію, а, власне, й реалізацію психосоціальної підтримки як комплексного довготривалого супроводу, спрямованого на підвищення якості життя та добробуту сімей, які виховують дітей з інвалідністю, максимальної реалізації їхнього потенціалу в розвитку самостійності, уміння визначати й використовувати власні ресурси та ресурси громади для вирішення різноманітних проблем.

Серед основних принципів ефективної взаємодії фахівців і родин дітей з інвалідністю визначаємо такі: індивідуалізацію (урахування унікальних потреб конкретної сім'ї, особливості її життєвого контексту, нозологію дитини, її характеристики); комплексність впливів (взаємодія сім'ї з оточенням з метою забезпечення всебічної допомоги); системність (розгляд сім'ї як єдиної системи, де проблеми однієї особи впливають на всіх її членів); співпрацю й партнерство (узгоджена діяльність команди фахівців і батьків); суб'єкт-суб'єктну взаємодію (партнерська комунікація між фахівцями та сім'єю, визнання батьків активними учасниками процесу підтримки); раннє втручання (своєчасне виявлення проблем і надання допомоги на ранніх етапах розвитку дитини); фокусування на ресурсах (пошук і підтримка сильних сторін сім'ї, розвиток її здатності до самоорганізації, адаптації та мобілізації); безперервність (тривалий супровід, з урахуванням динаміки розвитку дитини й змін у функціонуванні сім'ї на різних етапах життєвого циклу).

Ураховуючи ключову роль соціального працівника в діяльності міждисциплінарної команди, важливо визначити й проаналізувати основні напрями психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, у контексті його практичної роботи.

Психоедукація є важливим компонентом комплексної підтримки, яка спрямована на розширення знань і підвищення розуміння батьків щодо особливостей розвитку їхньої дитини. Цей напрям передбачає надання достовірної інформації про нозологію дитини: конкретизацію та визначення особливостей діагнозу, можливих проявів і наслідків хвороби, способів корекції, сприяє формуванню реалістичних очікувань щодо потенціалу дитини, її можливостей та обмежень. Психоедукація покликана надати батькам знання й підвищити їх обізнаність, щоб вони могли керувати своїми станами, справлятися з психологічними труднощами й приймати рішення, які будуть корисними для їхнього психічного здоров'я та благополуччя. Ця інформація дасть батькам змогу бути готовими до різноманітних труднощів, з якими вони можуть зустрічатися, керувати своїм емоційним станом, уникати надмірних очікувань від себе та своєї дитини.

Інформаційно-консультативна підтримка спрямована на інформування сімей, які виховують дитину з інвалідністю, щодо їх соціального захисту, медичного обслуговування, освітніх послуг, реабілітації, а також їхніх прав, пільг, отримання державної соціальної допомоги, участі в різноманітних соціальних програмах, грантах тощо.

Психоемоційна підтримка спрямована на зниження психологічної напруги та тривожності членів сім'ї, допомогу в подоланні почуття провини, безпорадності й емоційного вигорання батьків, які виховують дитину з інвалідністю. Важливим аспектом у рамках психоемоційної підтримки є нормалізація емоційних реакцій на складні життєві обставини, розвиток стресостійкості, позитивного мислення, адекватної самооцінки, уміння саморегуляції та позитивного ставлення до дитини й родини загалом. Ефективними способами реалізації цього напрямку є індивідуальні та сімейні консультування, групові заняття й тренінги, сімейна терапія. Соціальний працівник має створювати емоційно безпечний простір для сім'ї, сприяти позитивним змінам і забезпечувати ефективну взаємодію з фахівцями щодо питань психічного здоров'я.

Соціально-психологічне консультування сприяє глибокому розумінню сім'єю власних потреб і можливостей, підвищує її адаптаційні ресурси, створює умови для розвитку дитини з інвалідністю та зміцнює функціональність родини в цілому. Загалом соціально-психологічне консультування спрямоване на подолання емоційних труднощів батьків, гармонізацію стосунків, покращення комунікації між членами родини, зниження рівня тривожності й напруження, формування конструктивного сприйняття діагнозу дитини та її можливостей, підтримку батьків у переживанні «кризи діагнозу», покращення сімейної взаємодії, розв'язання внутрішньосімейних конфліктів тощо.

Підвищення батьківської компетентності як напрям психосоціальної підтримки передбачає формування в батьків знань, умінь, навичок і готовностей, необхідних для ефективного догляду, виховання та підтримки дитини з інвалідністю, як результат, формує «позитивне батьківство». Найрозповсюдженішими способами підвищення батьківської компетентності є такі:

- індивідуальне консультування (психологічне, педагогічне, соціальне);
- тренінги для батьків, спрямовані на розвиток комунікативних і соціальних навичок, формування стресостійкості, навичок ефективного індивідуально-орієнтованого виховання, розвиток упевненості, емоційної стабільності тощо;
- групи підтримки – спеціально організовані групи батьків, які виховують дітей з інвалідністю, що періодично зустрічаються для обговорення проблем, станів, власних історій, досвіду, почуттів, а також активної взаємодії з іншими сім'ями в схожій ситуації. Такі групи є корисними для взаємної підтримки, обміну порадами й інформацією.

Соціальна інтеграція та активізація ресурсів громади. Для сім'ї, яка виховує дитину з інвалідністю, важливою є активна участь у суспільному, культурному, освітньому й соціально-економічному житті громади на рівноправних засадах з можливістю реалізації їхніх прав та участі в прийнятті рішень щодо реалізації локальної інклюзивної політики. Активізація ресурсів громади передбачає мобілізацію наявних ресурсів соціального середовища (організацій, фахівців, волонтерів) задля підтримки родин, які виховують дітей з інвалідністю. Забезпечення фахівцями цього напрямку підтримки може здійснюватися через активну посередницьку й партнерську взаємодію з державними, громадськими та волонтерськими організаціями громади, спрямовану на налагодження ефективних соціальних зв'язків, подолання ізоляції та стигматизації й посилення суб'єктності родини, формування толерантного ставлення до дітей з інвалідністю, розвиток партнерських стосунків між сім'єю, командою фахівців, владою та громадою.

Кризове втручання. Сім'ї, які виховують дитину з інвалідністю, можуть переживати кризові ситуації, пов'язані з різноманітними викликами, спричиненими хворобою дитини, тому потребують своєчасної професійної кризової інтервенції, спрямованої на швидку психологічну допомогу щодо стабілізації

їхнього психоемоційного стану, з метою відновлення душевної та соціальної рівноваги й запобігання деструктивним емоційним (поведінковим) реакціям, розвитку глибоких психологічних розладів тощо. Своєчасна кризова підтримка сприяє психологічному благополуччю як батьків, так і дитини з інвалідністю. Кризове втручання мають забезпечувати кваліфіковані фахівці, які мають спеціальну підготовку (кризові психологи, психотерапевти, соціальні працівники, медичний персонал, волонтери, члени мобільної бригади та інші). Важливо, щоб сім'я, яка гостро переживає кризову ситуацію, мала швидкий доступ до професійної допомоги.

Забезпечення тимчасового відпочинку батьків. Батьки дітей з інвалідністю здійснюють довготривалий догляд за ними, що зумовлює їх емоційне, фізичне та психологічне виснаження (вигорання). Тому в межах психосоціальної підтримки сім'ї важливим аспектом є створення умов для тимчасового відпочинку батьків, які виховують дітей з інвалідністю. У Класифікаторі соціальних послуг (2020 рік) визначена окрема послуга 018.1 «Тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю», а також розроблено Державний стандарт соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю (2021 рік), відповідно до якого вона розглядається як «комплекс заходів із забезпечення тимчасового, терміном не більше ніж 30 календарних днів на рік, догляду та виховання дитини з інвалідністю, яка потребує постійного стороннього догляду, за місцем її проживання або перебування, в установі/закладі, що надає соціальні послуги, на період відсутності батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, з метою полегшення їх фізичного, психологічного та емоційного навантаження, пов'язаного зі здійсненням довготривалого догляду за дитиною з інвалідністю» (Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, 2021). Тимчасовий відпочинок для батьків дітей з інвалідністю може бути забезпечений через організований тимчасовий догляд за місцем проживання, групи денного перебування, спеціалізовані реабілітаційні заклади або залучення близьких родині людей (рідних, друзів). Соціальний працівник у межах психосоціальної підтримки має не лише інформувати сім'ю про можливості тимчасового відпочинку, допомагати в пошуку інституцій, що його забезпечують, а й мотивувати батьків до активного використання цієї можливості, спрямованої передусім на профілактику їх емоційного вигорання та довготривалу стабільність у виконанні батьківських функцій.

Визначені напрями психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, мають забезпечуватися комплексно й системно з урахуванням індивідуальних потреб і ресурсів кожної родини. Ураховуючи змістовий аспект окреслених напрямів, ефективність психосоціальної підтримки залежить від професіоналізму соціальних працівників, особливостей міждисциплінарної співпраці з вузькими фахівцями, залученими до роботи з сім'єю, а також довіри з боку родини та їх готовності до взаємодії.

Висновки. Отже, психосоціальна підтримка сімей, які виховують дітей з інвалідністю, є важливим аспектом практичної роботи соціальних працівників, що допомагає батькам і дітям долати численні проблеми (фінансові, медичні, психологічні, освітні, соціальні, інформаційного забезпечення, бар'єрності тощо) і постійні виклики, пов'язані з особливостями функціонування родини в новому статусі. Ефективна психосоціальна підтримка сімей дітей з інвалідністю має ґрунтуватися на принципах індивідуалізації, комплексності впливів, системності, співпраці та партнерства, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, раннього втручання, фокусування на ресурсах, безперервності й здійснюватися відповідно до напрямів: психоедукація, інформаційно-консультативна та психоемоційна підтримка, соціально-психологічне консультування, підвищення батьківської компетентності, соціальна інтеграція й активізація ресурсів громади, кризове втручання, забезпечення тимчасового відпочинку батьків дітей з інвалідністю.

Дослідження не охоплює всіх аспектів зазначеної проблеми й не претендує на повну виснаженість. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні готовності майбутніх соціальних працівників до психосоціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю.

Література

Бойко О. Технології соціальної роботи в школі з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. Вип. 1(3), Ч. 1. С. 15–22.

Ворожук О., Габорах Л. Робота соціального педагога з сім'єю дитини з особливими потребами. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2007. № 5. С. 35–41.

Закусило О.Ю., Ольхова-Марчук Н.В. Прикладні аспекти соціальної роботи із сім'ями, що мають дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ, 2009. С. 76–82.

Капська А.Й., Пеша І.В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

Оксенюк О. Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами. *Social Work and Education*. 2018. Vol. 5, № 1. С. 38–46.

Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2021 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15> (дата звернення: 10.08.2025).

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 02.08.2025).

Соловійова Т. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5(79). С. 418–429.

Соціальний захист населення України 2022 : статистичний збірник / відпов. за вип. : І.В. Сенік. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 116 с.

Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія / Т.Ф. Алексєєнко, Ю.М. Жданович, Р.В. Малиношевський та ін. ; за заг. ред. Т.Ф. Алексєєнко. Київ : ТОВ «Задруга», 2017. 168 с.

Спіріна Т., Дорофіна М. Соціальна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю у територіальній громаді. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.22>.

Molnárová Letovancová K., Slaná M. Factors influencing the quality of life of parents raising a child with a disability. *Kontakt*. 2022. № 24:2. P. 154–162.

Nuri R., Piccone C., Gaurav N., Thomson D., Pauls R., Perry L., Aldersey H. M. The Limits and Contributions of Formal Support: Service Providers' Perspectives on Balancing Formal and Natural Support for People with Disabilities and their Families in Canada. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*. 2025. Disabil 37. P. 129–156. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10882-023-09944-2>.

Tétreault S., Blais-Michaud S., Deschênes P.M., Beaupré P., Gascon H., Boucher N., Carrière M. How to support families of children with disabilities? An exploratory study of social support services. *Child & Family Social Work*. 2012. Volume 19, Issue 3. P. 272–281. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00898.x>.

Vanderpuye I., Okai M.-P., Miezah D., Opoku M.P., Mensah G.E. Formal and informal support services available to parents of in-school children with disabilities in Ghana. *Children and Youth Services Review*. 2025. Volume 169. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108127>.

Psychosocial support for families raising children with disabilities in the practice of social workers

Chervonenko Kateryna

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Assistant Professor at the Department of Psychology and Social Work
Khortytsia National Academy, Zaporizhzhia, Ukraine*

The article is devoted to the problem of psychosocial support for families raising children with disabilities. Based on the analysis of Ukrainian and foreign experience, theoretical aspects of the problem under study are revealed. The purpose of the study is to identify and analyse the directions of psychosocial support for families raising children with disabilities in the context of the practical activities of a social worker. To achieve this goal, methods of analysis, generalisation and systematisation were used. The article examines the regulatory and legal aspects of ensuring the rights of families raising children with disabilities. It outlines the specific problems faced by such families (financial, medical, psychological, educational, social, information provision and accessibility issues) as well as their characteristics (experiencing a 'diagnosis crisis', changes in family functions, social isolation, reorientation of relationships, limitations on family support, focus on the child's nosology, etc.). A system of principles is presented, on which professional interaction between specialists and family members in the process of their psychosocial support is based (individualisation, complexity of influences, systematicity, cooperation and partnership, subject-subject interaction, early intervention, focus on resources, continuity). The main directions of its implementation in the practical work of a social worker dealing with this type of family are described in detail (psychoeducation, information and counselling, and psycho-emotional support, social and psychological counselling, improving parental competence, social integration and activation of community resources, crisis intervention, and providing temporary respite for parents). It has been determined that psychosocial support for families raising children with disabilities is an important

aspect of social workers' activities and involves the integration of psychological and social measures aimed at strengthening the family's adaptive potential, improving its functioning and quality of life. The effectiveness of the implementation of these measures is ensured by their comprehensive and systematic application.

Keywords: psychosocial support, child with disability, family raising a child with disability, social workers.

References

- Aliexsieienko, T.F., Zhdanovych, Yu.M., & Malynoshkevskyi, R.V. (2017). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka ditei ta uchnivskoi molodi: monohrafiia [Social and educational support for children and young people: monograph] / Kyiv: TOV «Zadruha» [in Ukrainian].
- Boiko, O. (2020). Tekhnolohii sotsialnoi roboty v shkoli z simiamy, yaki vykhovuiut dytynu z invalidnistiu [School social work technologies for families that bring up children with special educational needs]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly* 1(3), 15–22 [in Ukrainian].
- Kapska, A.Y., & Piesha, I.V. (2012). Sotsialnyi suprovod riznykh katehoriï simei ta ditei [Social support for various categories of families and children]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Molnárová Letovancová, K., & Slaná M. (2022). Factors influencing the quality of life of parents raising a child with a disability. *Kontakt*. 24:2, 154–162.
- Nuri, R., Piccone, C., Gaurav, N., Thomson, D., Pauls, R., Perry, L., & Aldersey, H.M. (2025). The Limits and Contributions of Formal Support: Service Providers' Perspectives on Balancing Formal and Natural Support for People with Disabilities and their Families in Canada. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*. 37, 129–156. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10882-023-09944-2>.
- Oksenyuk, O. (2018). Sotsialnyi suprovod simi dytyny z osoblyvymy potrebamy. [Social accompaniment of the family who has a child with special needs], *Social Work and Education*, 5, 38–46 [in Ukrainian].
- Pro okhoronu dytynstva : Zakoni Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III [On Childhood Protection: Law of Ukraine of 26.04.2001 № 2402-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (accessed: 02.08.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy tymchasovoho vidpochynku dlia batkiv abo osib, yaki yikh zaminiuiut, shcho zdiisniuiut dohliad za ditmy z invalidnistiu: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 19.01.2021 № 13 [Approval of the State standard for temporary respite social services for parents or guardians caring for children with disabilities: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15> (accessed: 10.08.2025) [in Ukrainian].
- Senyk, I.V. (Ed) (2023). *Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy 2022* [Social protection of the population of Ukraine 2022]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
- Soloviova, T. (2018). Sotsialno-pedahohichna robota z simiamy, yaki vykhovuiut dytynu z invalidnistiu, v zakladyakh doshkilnoi osvity [Socio-pedagogical work with families raising a child with disabilities in preschool education institutions]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 5, 418–429 [in Ukrainian].
- Spirina, T., & Dorofina, M. (2023). Sotsial'na robota z sim'iamy, yaki vykhovuyut' dytynu z invalidnistiu v terytorial'nyi hromadi [Social work with families raising a child with a disability in the local community]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 151–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.22> [in Ukrainian].
- Tétreault, S., Blais-Michaud, S., Deschênes, P.M., Beaupré, P., Gascon, H., Boucher, N., & Carrière, M. (2012). How to support families of children with disabilities? An exploratory study of social support services. *Child & Family Social Work*. 19, Is. 3. 272–281. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00898.x>.
- Vanderpuye, I., Okai, M.-P., Miezah, D., Opoku, M.P., & Mensah, G.E. (2025). Formal and informal support services available to parents of in-school children with disabilities in Ghana. *Children and Youth Services Review*. 169. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108127>.
- Voroshchuk, O., & Haborak, L. (2007). Robota sotsialnoho pedahoha z simieiu dytyny z osoblyvymy potrebamy. [Work of a social educator with the family of a child with special needs]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika*. 5, 35–41 [in Ukrainian].
- Zakuslyo, O.Iu., & Olkhova-Marchuk, N.V. (2009). Prykladni aspekty sotsialnoi roboty iz simiamy, shcho maiut ditei z osoblyvymy potrebamy [Applied aspects of social work with families with children with special needs]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*. 76–82 [in Ukrainian].

Received: August 26, 2025
Accepted: September 09, 2025
Published: October 21, 2025